

(кар)
Б 18
кар. 1480

Байчораланы
Сослан

ОТУБУЗ

СТАВРОПОЛЬ КИТАВ БАСМАНЫ
КЪАРАЧАЙ-ЧЕРКЕС БЕЛЮМЮ
ЧЕРКЕССК — 1973

БАЙЧОРАЛАНЫ
СОСЛАН

ОТУБУЗ

НАЗМУЛА

Скар)
1518

кар 1480

Карачаево-Черкесская
ОБЛАСТНАЯ
БИБЛИОТЕКА

ТУУГЪАН ДЖУРТУМ

Не айтайым?

Сени юсюнгден позтле

Айтхандыла эм багъалы сёзлерин.

Сенде табдым, джерим, дарман джюрекге,

Джырыб келиб дуняны тюзлерин.

Мен излеген тау эди да, чыкъгъанма

Булутладан мийик болгъан сыртлагъа.

Минги Таугъа къарайма, джюрек къанмай,

Ол — ёхтемлик Къарча джайгъан джуртлагъа.

Анда Къарт Джурт, анда Хурзук, Учкулан

Къарт Минги Тау берген сууну ичедиле,

Мал къайтаргъан, тау теренин чучхугъан

Ишчи джашла быллай акъыл бичедиле:

«Уллу Джуртну кюмюш кесеги бу джер,

Биз а — бютеу совет халкълагъа къарнаш.

Эски джуртну таныгъан сейир этер,

Бойсунубду таулада бизге хар таш.

Машинала чыгъадыла гюрюлдеб,
Алгын джаяу кючден чыкыгъан таулагъа.
Минги Тауча мийикге кёлтюрюл деб,
Ма бу онгну Ленин берди саугъагъа.

Минги Тауну кьойнундан саркыгъан Кьобан,
Эниб барыб тюзлеге сен салам айт!
Мийикледе уллу кьууанчны кьургъан —
Бек сыналгъан тенглери бла Къарачай».

ТЕНГЛИК

Джокъду бюгюн
Не къара, не анъ деб,
Барды бюгюн
Эм сыйлы — адам.
Ким зсенг да,
Бол манга къонакъ деб
Чакъырама.
Юйюмде — байрам.
Мен таулума,
Сен а оруслуса,
Къазакълыса,
Ол а — туркменли.
Бюгюнлюкде
Биз бек къарыулубуз,
Биригиб
Табханбыз ол кючню.
Бир джолтун атлайбыз,
Бир закон бла,
Бир зауукълукъ,
Бир насыб чеге.
Арагъа
Айры деген уу къонмай,
Барыбыз
Илебиз бу джерге.

Рысхыбыз
Сени, мени тюйюлдю,
Бизникиди —
Ма тенглик закон.
Джуртдан сора
Джер джюзюн сюеме,
Джер джюзюне
Быллай насыб къон!
Эркинлик деб,
Ненча джюз джылла бла
Сермешгенди
Багъалым — инсан!
Бу джуртда
Джулдуз болуб джаннганды
Насыб излей
Тёгюлген ол къан.
Да джашна,
Къызыл джулдуз, къайда да!
Кюнюбюз!
Къыздыр узакъланы.
Хар миллет
Бизлей къууанч этерлей,
Джелибиз,
Ууат тузакъланы!
Джонкъду бюгюн
Не къара, не акъ деб,

Барды бюгюн
Эм сыйлы — адам.
Ким эсенг да,
Бол манга кьонакь деб
Чакьырама.
Юйюмде — байрам.

КЪАСАЙЛАНЫ ОСМАН

Османды дейдиле джау аскерлени азабы,
Излейдиле да джюрюген джолун табмайдыла. —
Белоруссияда хыны кечелени узагыын
Фашист джыйынла джукъламайдыла-
джатмайдыла

Къасай улу Осман — Совет Союзну Джигити!
Туугъан эдинг сен буз Минги Тауну къойнунда.
Къазауат этесе эрнинлик ючюн, Джурт ючюн,
Къан ичиучюлени къоргъашын окъдан тойдура.

Коммунист партия ёсдюрген джити джаш эдинг,
Тулпар Умаргъа ушагъан кермекъаш эдинг.
Кюч джетмей эди сен деу уланны белинге,
Ёхтемлин болгъанса хар шахарынга, элинге.

Джан тенглеригиз джауну огъундан аудула,
Тёгерегигиз къара чаукадан толгъанды.
Джетеуленигиз, джаулагъа ёлюм джаудура,
Къуршоуну юзюб, чегет бауургъа баргъанды.

«Джюрюгюз, тенгле, биз былай этиб турмайыкъ,
Белоруссияны деу уланлары болурла,
Аланы джыйыб, партизан аскер къурайыкъ,
Къанлы джаулары джангы кюч бла уругъа!»

Джаумла джауалла ма джалпакълагъа, кёллеге,
Джашла барадыла ол тегерекде эллеге,
Сайлагъандыла джигерлени эркеч-эркечин,
Ит тушманлагъа салмагъандыла чырт кечим.

Аскер башчы Осман джюрюсе тахсагъа,
Ашырадыла фашист генералны Москвагъа.
Эштгенлей, Гитлер ичинден къара кюеди,
Джумдуругъу бла ол столну-столну тюеди.

Кёб турмайын джау къара къанла кекирди,
Келген джерине джаныуар нибики секирди.
Къаны чачылды ма таш орамгъа Берлинде,
Джарыкъ кюн тийди сыйлы Советле джерине.

Ой таулу ана Османны аллына къарайды,
Аны джюрегин бир татлы умут тарайды.
Белорус джашла, келсегиз, анга къайтыгъыз,
Белорус тулпардан анагъа хапар айтыгъыз.

Белоруссияда ол скеледи алгъынча,
Тюгенмегенди джаулагъа тутхан иннети.
Этеклерине баш урадыла чайкъала,
Къызыл гоккала, хауагъа джая хурметни.

ТАУЛАДАН — ДУНИЯГЪА

Дуниягъа къарачай
Тауладан джибереме
Кѣб джарсыу сынагъан
Джюрекни ауазын.

Урушла къызартхан
Джерлени мен кѣреме,
Мен сеземе адам къан
Сингнген аязны.

Тютюнлейди Вьетнам,
Дюнгордейди араб джер.
Ой анам, ой атам, деб
Джылайды сабий.

Минглеб минг ишчини
Атындан дау салама:
Сабийни, о мурдар,
Сен ёлтюрме, сау ий.

Ненча минг джылланы
Тѣгюлгенди сыйлы къан!

Хар халкъны да джаууду
Джерде къазауат.

Дун-дуня! Къарачай
Тауладан къычырама,
Ол ачы ёртенни
Тамыры бла къорат!

КЪУЛИЙЛАНЫ КЪАЙСЫННГА

Кюн батхандан ауур тобла атылыб,
Ата джуртну кёгю-джерити титиреб,
Кёк кьаралыб, джылаб, джашнаб, от
чагъыб,

Деу халкъымы эли, шахары джаныб,
Ахлуларым урушлагъа кетген кюн
Бёленнгенме чал таулада бешикге.
Ол кюн сен да Россей тюзде окопда
Мылы тартыб окъла тешген шинелинг,
Къанлылагъа ачыуланыб, тиш кыса,
Тубан кьозлай сени зыбыр кекелинг,
Келлик кюнню пөзтине саугъам деб
Эсимдеди асыулу джыр этгенинг.
Болмасам да мен урушну отунда,
Айланмасам да бояла кызыл къаннга,
Ёлюм себген къан урушну джалынын
Кёз туурамдан кетералмай айландым,
Хар назмунгда аны суратын кёре,
Урушну суйген адамгъа налат бере.
Ётгюр кьушну — чал таулада уясы,
Кьушла киби келгендиле джырларынг,
Бизни сизге урушдан ийди Къайсын
Деб айтсала, кьууана эди халкъынг.
Кьууанмай а болмаз ана джашына —

Бек сюеди кёз джарыгъын-баласын.
Кёбню кёрген уллу таулу позтсе,
Китабларынг чал тауладан Берлиннге
Урушланы джоллары бла элтелле,
Сау дуниядан мени хапарлы эте.
Ата джуртну бюгюн кюню башхады.
Джашнаб киред, санга сормай, назмунга.
Рахатлыкъда урунууну джырлайса,
Салам бере кёб тилде окъуучунга.
Джулдузлагъа джолла ачхан джуртумда,
Джашнаб ёсген джаш джазыучу тенглерим
Чемерликде сенден юлгю алалла,
Халкъыбызгъа нъуллукъ эте сёзлери.

ТЮНЕНЕДЕН БЮГЮННГЕ

Джарым ёмюр кёбмюдю
Бу атламны этерге?
Бир сагъат да керек тюлдю
Джер джюзюне джетерге.

Кёз туурамда — эски арба,
Юсюнде да — къаладжюк.
Дынгырдайды ташлы тарда
Ёгюзле тартхан бу джюк.

Къарачайлы тау талада
Сабанчыгъын сюрлюкдю.
Къайтыб келиб танг алада
Юйдегисин кёрлюкдю...

Аллай мингни джангыз кюннга
Энди трактор сюреди.
Къарачайлы, ойнай-кюле,
Машинада джюреди.

Кёрөди акъ шахарланы,
Таулада заводланы,

Джерге энген джулдузлача,
Джарыкъ джаннган отланы;

Кёнге чыкъгъан джулдузлада
Адамла болгъанларын —
Сыйлайыкъ биз аны берген
Йшчи халкъны къолларын.

КЪОБАНЫ АУАЗЫ

Джырлар ючюн туумасам, туумай
Къалсам да болурем разы.
Халкъыма джырымдан зштилсе, насыблыма
Акътolkъун Къобаны ауазы.

Анам бешикге бѐлеген кюн
Болгъанды белляу ол ауаз
Юсюмю салкъынлаб, суююмлю
чайкъалгъандъ:

Къобаны бойнунда бурма наз.

Кѐнге тирелген таула тебмей,
Бетлерин да басыб чегетле;
Ол ауаз уятыб, ѐзеннге къарагъандыла,
Ёхтемлик кийире джюрекке.

Ёсгенме Къобан да, таула да
Салыб суюмеклик къаныма.
Мен былайда субайсан,
Къаракъаш таулу къызны
Бек суюдюм кесими джанымдан.

Таулу къыз! Сени джюрегингча,
Мермер таулары къойнунда
Къарачай шахарым, ышара, сюеледи
Теберди бла Къобан бойнунда.

Былайда Теберди да, Къобан да
Тарта орайда, къадалыб,
Шахарны къучакълаб къошуладыла,
Толкъун толкъуннга къаланыб.

Толкъун демлешге кёз ачадыла,
Чыгъыб студентле солургъа.
Юйюмден узакъда кёб талпыб
айланганма,
Мен ала бла бирге болургъа.

Эсимдеди элим, шахарым да
Джауну тобундан джаннганы,
Бушуулу кёгюбюз къаралыб,
джыламукъ да
Сарнагъан Къобаннга джаугъаны.

Энди джокъду бизге келалыр джау,
Басды къабырын чыгъанакъ.
Халкъыбыз хорламы бла ёхтемди,
Къууанчлы ауазын чыгъарад.

Джырлар ючюн туумасам, туумай
Къалсам да болурем разы.
Халкъыма джырымдан эштилсе, насыблыма,
Акътolkъун Къобанны ауазы.

АДАМНЫ ЁМЮРЮ

Джюзден атлады деб
Эштсек, къууанабыз,
Ачыйбыз, джашлай ауушду
Деб зштсек.

Туудунг дунягъа —
Дуниядан кетериксе,
Ёмюр деген неди?
Ёмюр — бир кесек.

Джюз джыл джюрюдюнг —
Джарлыгъа джарсыдынгмы?
Онгсузну къоюб кетмей,
Этдингми джакълыкъ?

Биреу къууанса,
Джюрегинг джарыдымы?
Сени сындыралмай къойдуму
Джокълукъ?

Таудан сыбызгъы согъа
Терк саркъгъан кёк суу
Айтдымы санга
Эскиден хапарла?

Сезимле туудура,
Эсинги бёлдюлеми
Сынджыр тауланы
Башлары бу кьарла?

Узакъдан тансынълаб келиб,
Этдингми уппа
Атанг кьалагъан
Хунаны ташларын?

Аккыл-теккил болмай,
Джигитча кетдингми
Сермешге ашыргъан кюн
Джуртунг джашларын?

Халнъынг ючюн тиш кьысыб
Сен кьарадынгми
Джутаргъа деб келген
Аджалны бетине?

Анача сыйлы ёзенле,
Сизсиз неди
Джашау,
Деб келдими сени кёлюнге?

Алай зсе — болду
Ёмюрюнг сени кёб джюз.

Джылына он джылны джашадым
Деб кьууан!

Мени кьалай бек багъалы
Адамымса,
Огьурлу ышартсын
Хар атыб келген танг.

КАК ЧОЮНЧУКЪ

Узакъда, тубанда кёрюнеди —
Эм татлы заманым — сабийлик.
Эсими кесине кёб бурады
Эм татлы заманым — сабийлик.

Къышлыкъда къошубуз. Эртденги чыкъ
Джылтырайды арбаз мантлада.
Биз да къой сют бла как биширебиз,
Джаратыб аны бар хантладан.

Чоюнчукъ пысылдайды. Къошну уа
Толтургъанды канны тылпыуу.
Къарнашым къалакъчыкъ бла булгъайды,
Мен киргенме къошха бет джуууб.

Как бишди. Чоюнчукъ да тюшгенди.
Ашайыкъ. Ашаргъа уа къайда?
Экеулэн кирдиле: «Шнель! Шнель!» — деген
Сёзлени биз эштдик алайда...

Беш джылда эдим мен, къарнашым а
Тамадады менден алты джыл.
«Бистра! Шнель!» Ёзен таба энди
Къауданда бу кюмюш чыкъны джыр.

Кагыбыз а кълды, асулу нак,
Киришли чоюнда тютюнлей,
«Бистра! «Шнель» дей, бизни, джауланычз,
Къышлыкъдан ёзеннге сюрдюле.

Замансыз чал урду. Къартайгъанма.
Узакъда уа нёреме, майна,
Чоюнчукъ пысылдай, тютюнлейди.
Ол канны ашаргъа уа — кълдай?

ДЖОЛОУЧУЛУКЪ

Этда ненча айланч,
Этда ненча мийик,
Этда ненча аууш
Тюберикди манга!
Бораны да урур,
Джангуру да сермер,
Бёлерге да болур
Кёксюлдюм тубаннга.
Пелиуанма деб айтмайма,
Къарыусуз да тюйюлме.
Джашауда кесими
Минг кере сынагъанма.
Джолланы джанларын
Сакълаучу аджалны
Тянь-Шанны тубюнде
Аркъанлаб, джырлагъанма.
Урсунла боранла,
Джаусунла джангурла —
Джырыма этилген
Эжиуге санарыкъма.
Къаядан къаягъа
Илине да чыгъа,
Кёб мийик тауладан
Алкъын мен ауарыкъма.

ДЖЫЛЫ СЁЗ

Хыны эсенг, сагъыш эт:
Хыны сёз — башха къазыкъ.
Алай а кимни башына
Деб бир сораим базыб.

Джылы сёз — джаннга азыкъ,
Дарманлагъа да базман.
Насыблыды джолларын
Джылы сёз айта озгъан.

Джашауну хынылыгъы
Азмы бузду джюренни?
Энди аны багъаргъа
Джылы сёз бек керенди.

Хынылыкъгъа хынылыкъ
Бизде да табыллыкъды.
Джау джаугъа тик болса да,
Шохха осал къылыкъды.

Хыны эсенг, сагъыш эт:
Хыны сёз — башха къазыкъ.
Алай а кимни башына
Деб бир сораим базыб.

КЕЛЛИКЛЕГЕ

Поезд дюнгордейди,
Поезд сызгырады,
Поезд ашыгъады
Хаман узакъгъа.

Ростовну юсю бла,
Харьковну юсю бла
Москвагъа барама,
Аллымы сакъла.

Поездни башы бла
Булутну джырды да
Къараб-къарагъынчы
Самолет ётдю.

Минг сагъыш этгенме —
Минг затха джетгенме,
Джангыдан, мычымай,
Сагъышлы этди.

Джюз джылдан менича
Биреулен чыгъар да,
Кассагъа барыр да,
Билетин алыр.

Ачылыб ракета,
Ол ёхтем кирир да,
Шиндигин таныр да,
Рюкзагын салыр...

Поезд дюнгюрдейди,
Поезд сызгырады.
Узакъдан келеди
Хаман бир ауаз:

«Мен Марсха кетеме,
Бу джаз къайытырыкъма.
Анам, сакъларыкъма,
Письмо терк-терк джаз!...»

Диктор сёзлешеди —
Диктор кычырады:
«Алыгъыз орун! — деб
Барын сагъайта, —

Минутдан ракета
Аламгъа учады.
Ол Марсха барлыкъды,
Айгъа да къайта»...

Тенгим, сукъланама,
Тенгим, къууанама,
Тенгим, алгъышлайма
Джюз джылны алгъа...

Поезд дюнгордейди,
Поезд сызгырады,
Ол джетиб барады
Энди вокзалгъа.

ОТУБУЗ

Мыдых кёмюлсе
Сакъланганча джукъланмай,
Халкъымы Фахмусу
Кёб ёмюр сакъланды.

Тюзлюк къалыучанмыды
Сора джокъланмай?
Отубуз джанланы
Джылытырча джанды.

Халкъыбыз джигерлик,
Халаллыкь джюрютгенди.
Ол шарты къутхаргъанды
Хар бир палахдан.

Ол аны джолунда
Тыйгъычны зритгенди,
Къууанчха кёчюргенди
Халкъны салахдан.

Халкъымы къууанчын
Кёб джюз халкъ къууанчлайды,
Советле джуртунда
Ма алайды адет.

Халкъымы насыбын
Партия бек джакълайды,
Сен анга кертилей
Коммунизмге джет.

Мыдых кёмюлсе
Сакъланганча джукъланмай,
Халкъымы фахмусу
Кёб ёмюр сакъланды.

Тюзлюк кълалучанмыды
Сора джокъланмай?
Отубуз джанланы
Джылытырча джанды.

БОЛ ДЖЫРГЪА КЪОНАКЪБАЙ

Джюрекде джыр болса,
Джашауунг сени — тынч,
Сен — джарыкъ,
Сен — мутхуз,
Насыбдан а толу.

Сен джырны кыстасанг,
Ёмюрюнг сени — кыш.
Сен — сууукъ,
Сен — кьургъакъ,
Хар кьуру ачыулу.

Джыр джазмайса сен,
Хо, анга сёзюм джоньду.
Минглени джангызы
Болалады поэт.

Джыр санга джол табса,
Джюрегинг кьалай токьду,
Бол джыргъа кьонакьбай,
Болушур ол адет.

ТЕНГ — СЕНИ БИЛЕГИНГ

Тенгинги къайтмаздан тас этсенг,
Тас этесе аны бла бирге
Ол кесинг дуняда джашарынь
Джылланы бёлегин.

Тенг — сени къууанчда къанатынг,
Бушуулу кюнюнде — дагъанынг,
Тенгликни сен джашат да джаша,
Тенг — сени билегинг.

Биз школгъа да бирге джюрюдюк,
Чуу сууда да бирге кёб джюздюк,
Кендирни да бирге байладыкь
Ол узакь джыллада.

Тансыкълаб ол татлы кюнлени,
Сен мени, мен сени къучакълаб,
Сёлеше къаллай бир айландыкь
Ма бу тау джоллада.

Джанымдан мен ююш этерик
Къаллай бир асыулу къарнашынг,
Къаллай бир алапат эгечинг
Таралгъанды санга —

Илмуну башына ёрлеген,
Кесин чыртда уллу кёрмеген,
Тауланы кьюуанчын джырлагъан
Фахмуну инсаннга.

Тенгинги кайтмаздан тас этсенг,
Тас этесе аны бла бирге
Ол кесинг дуняда джашарыкъ
Джылланы белегин.

Тенг — сени кьюуанчда кванатынг,
Бушуулу нюнюнде — дагъанынг,
Тенгликни сен джашат да джаша,
Тенг — сени билегинг.

Ёмюрню сау тёртден бирин быйыл
Ашырдым излеуде джыр сёз мен.
Къыйналад менден бек
Деселе, ийнанмазма,
Таулада магъадан излеген.

Мен кессем, чартлаб къан
чыкъгъан сау сёз
Табылгъынчы излеудю ишим.
Мен аны табалсам,
Иги танг кёрюннюкдю,
Халкъым, джыр хазнангда юлюшюм,

Ол болур къанымы амалсыз кюн
Сагъышсыз мерекеб этдирлик.
Олду сау кечени
Олтуртуб джаздыргъан,
Ышартхан, джетгенлей зртденлик.

Таулада зртденликча, тазады
Джюрегим ма санга, джамагъат.
Мангылай нъыйыным
Бютеулей халалынгды,
Турсун ансы джетген кюн джараб.

ТЕНГЛИГИБИЗ

Тенглигибиз сёзде туююл —
къаныбызда,

Мындан да бек бегириги —
аллыбызда.

Мен — Къарачай тауларымда,
джюрек — сизде.

Айтмасам да, суюменлигим —
эсигизде.

Малкъарыма мен талпыйма
терк джетерге,

Айбатлыгъы къоймаучуду
терк кетерге.

Да сизни да чакъырады
Къарачай джурт,

Хап-хазырды нарт гоппан бла
Джангы джууурт.

Тенглигибиз сёзде туююл —
къаныбызда,

Мындан да бек бегириги —
аллыбызда.

СЫЙЛЫ ЫШАНЛА

Тамбла мен да сау нъалыгъыз дерме
Бу кюннге, бу джерге, джарыкъгъа.
Айланама сыйынмагъан кърмей,
Дунияда ол кесгин джорукъгъа.

Хата джокъду. Къаудан нъораса да,
Тюбюнден чыгъыучанды кырдык.
Хата джокъду. Джуртха джарасакъ деб,
Таулары, тюзлени да джырдыкъ.

Хата джокъду. Алай а ариуду
Къарачай наратны ийиси.
Хата джокъду. Алай а Минги Тау —
Бу Кавказ таулары иеси!

Хата джокъду. Алай а балхамды
Бу кюмюш шоркъаны ауазы.
Хата джокъду. Алай а алхамды
Джюрекге бу джуртну аязы.

Тамбла мен да сау нъалыгъыз дерме
Бу кюннге, бу джерге, джарыкъгъа.
Айланама сыйынмагъан кърмей,
Дунияда ол кесгин джорукъгъа.

ЧЕГЕТ ТЮЗДЕ

Чегет тюзню биченлиги —
Мысты ёсген кьозу нъулакь,
Ташдан ташха секиреди
Сенден тойгъан маркъа улакь.
Кёз алдагъан джашилликге
Къарагъанма знтда келиб.
Бир солуюм бу кенгликде
Кесими санга бериб.

Джигитлени бере келген
Джер эди бу.
Джигитликни сыйлы кѳрген
Джер эди бу.

Кѳб болгъанды ѳмюрлени
Саркъыуунда
Бу таулада кемсиз уллу
Фахмулу да.

Къарангыны от таякъла
Сылгъан кибики,
Джарыгъы уа ѳмюрлени
Джыргъан кибики

Джырла тизген Костаны да
Берди бу джер.
Огъурлу джурт, энтда аллай
Джырчыла бер.

ГУГУРУКГУ

Къычырады Гугурукгу
Хар кюн сайын бирча.
Да неси барды да муну,
Уллу сый берилирча?

Ашы — артыкъ,
Сууу — артыкъ,
Оруну тазады,
Дагъыда кѣлюне джетмей.
Багушну къазады.

Ариу къычирмайса дечи —
Джелкеси турлукъду,
Кок-кок эте, джити бурнун
Кѣзюнге бурлукъду.

Къычырады Гугурукгу
Хар кюн сайын бирча.
Да неси барды да муну,
Уллу сый берилирча?

Д Ю К К Ю Ч

Джел тебдирмез орнумдан,
Барды менде уллу кюч, —
Деб махтау чакъырады
Чегетде эски дюккюч.

Бюгюлюрле терекле,
Чайкъалырла терекле,
Бек ауруйду джаным деб,
Эштдирди тегерекге.

Даулашыргъа суймейин,
Тынгылаб кюйдула ала.
Кесими танытдым деб,
Къалды дюккюч махтана.

Палах мени юйчюгюмю таныйды,
Ол кёб кере тюшюб келди оджакъдан.
Дунияда мен сынагъан джазыуну
Эштмегенме хапарда, не джомакъда.

«Ат басханны джер биледи» дейдиле,
Сёзлерими ангыларламы ёзгеле.
Палах мени табханланы сыйырыб,
Сабийчиклей къан чабырды кёзлеге.

Ненча кере тентиретди джел болуб!
Ненча кере тюбге тартды кёл болуб!
Ненча кере джара салды буз болуб!
Кёб кыйнады джаралагъа туз болуб.

Джалан сыртда джангыз ёсген
терекча,
Сюелеме, тюз башымда кён чартлай,
Гитчеликден кёрмеген насыбымы
Манга келиб тюбер кюнлерин
санълай.

Не суйсенг да айт манга,
Таб эрши да кёр.
Ненг да, ненг да джаныма
Дарманлыкъ этер.
Къуллугъунг сени—халкъгъа.

Къаламынг — джити.
Акъылынг оюм къозлай,
Джазгъанынг — керти.
Джолукъгъандыла джолла,
Къошулгъанды кюч.

Да сенлей фахмулула —
Бизге — Кёлтюргюч,
Кёлюнгде — миллионла,
Джангызла уа — не?
Суйсенг сана, суйсенг иъой
Аланы тенгнге.

Не суйсенг да айт манга,
Таб эрши да кёр.
Ненг да, ненг да джаныма
Дарманлыкъ этер.

КЪОЛ ТИРМЕН

I.

Да сау кел,
Игилик бла джарыт джерими,
Айрыдан ёзеннге
Къанатын узатхан танг!

Кюч алады сенден
Хар бир джан тамырым,
Дунияны джукъудан
Джашаугъа уятхан танг.

Хоншум Ачемез да
Чыкъды арбазгъа,
Айры таба ол да
Къараб суйюнеди.

Санлары ойнаргъа суйгенден,
Балтасын
Тёнгенден чыгъарыб,
Мийикге кериледи.

«Хах!» деб берди
Балтаны Ачемез —

Эмен тѣнгек тырс деб
Эки атылгъанды.

Дагъыда балта
Хауада сылджыраб,
Мычымай башха
Тѣнгенге къатылгъанды.

Алай бла джарды
Отунун сау сагъат,
Алай бла джаркъа тѣбе
Тауча ёсгенди.

Ийнекни сауаргъа деб
Чыкъгъан Айшаты
Къууаныб: «Сау ийыкъ
Кюйдюрлюкбюз!» — дегенди.

Сыйлы танг бла тенг
Туруучанды Айшат.
Кѣзлери да — ол тангча
Кѣнсюл алала.

Аладан ариунуму
Кѣрген болурла
Къарачай-Малкъарда
Гошayah къалала?

Къоллары — төгерек
Ариула, чемерле.
Къарамы да — сабыр,
Къарамы — суююмлю.

Ачемез бек джигер,
Этимли джаш болса да,
Айшатыды танглай
Джарытхан бу юйню.

Ийнекге Айшат: «Быт!» — деб,
Тюбюне джарашды.
«Чух-чух» таууш таб
Орамгъа эштиледи.

Ачемез а къошуб
Сюрюуге къойларын,
Къайтыб, гаражын
Ачаргъа тебрегенди.

Кирсизчик кийиниб,
Таякъгъа да миниб,
Чыкъгъанды гитче
Ожайчыкъ эшикге.

Сейир-тамаша
Кёзююдю аны —

Ма кёб болмай
Киргенди бешге.

Къамчиси бла уруб
Чабдырады «атын»,
Секиртеди, таб шын
Тургъузады.

Кёзюне кёргюзтген
Бир бёлек атлысын
Джетеди да,
Эрлай озады.

Да сора тохтаб,
Алашам терледи деб,
Сууугъунчу джерин
Алыргъа джарамаз деб.

«Тагъыб илничге»,
Сылады-сыйпады:
«Бир ат да сени
Аллынга чыгъалмаз!» — деб.

Бир къол тирмен, тот басыб,
Ненча джылны
Киши да эс бёлмей
Джатды кыйырда!

Ишге кечикдим, деб
Ожайчыкъ ашыгыб,
Тракторум деб
Олтургъанды анга.

— Юсюнг кир болду,
Ёрге тур, ёрге тур!
— Огъай, ишлеген
Этерикме мен, папа!

Тракторум, тракторум,
Тыр-тыр-тыр-тыр...
Огъай, ишлеген
Этерикме мен, папа!

Джашы бла кюрешмеди
Сора ата.
Башына сагышла
Басынадыла терк:

«Турады тирмен
Джашчыкъны ойната,
Эртде уа керти ишге
Керек эди бек.

О кьол тирмен, кьол тирмен,
Ненча инсан

Тынгылады тилинге,
Бир сыйлы маңсамгъача!

Урунганса бизге
Ол кыйын джыллада,
Аджалдан кьутхара,
Джашаугъа уа джолла ача»...

II.

Ачы джылла, от джылла,
Сиз узакъда,
Тубандача,
Мутхуз кёрюнесиз.

Бюгюн чомартды,
Сууугъу да — джылы.
Сиз а джанны
Джарсытхан бёрюлесиз.

Да нек здигиз
Сиз алай огъурсуз?
Озгъан заманны
Бетлерин аудурама:

Урушла кыызартхан
Джолланы эсгериб,
Ма соруугъа
Тюз джууаб деб турама.

«Иеме салам
Сталинград шахардан!
Джауну толусу бла
Хорлар нюн джууукъду.

Хомух болмагъыз, Лейла,
Къаблан, Ачемез!
Чыдагъыз. Къайытсам,
Хар негиз да боллукъду...» —

Деб джазгъанды ата
Урушну тюз аллы бла.
Сюйюнюб къарагъанды
Эртден джарыкъгъа.

Аздан — аз, кѣбден — нѣб деб,
Сермешгенди къанлы бла.
Къаны джайылгъанды
Джанында къагъытха.

III.

«Джангы-Джер» совхоз, кенг
тюз,

Уллу тирликли тюз,
Ишчи кючюнг джетмей,
Сени кендиринг

Заводха заманда
ашырылмай, кюсейди
Кесинг ашыргъан
Джашланы келирин.

Дейла уа гетмен бла,
Кюрек бла чучхуйду —
Ол кендир кюлтени
Айырады къардан.

Лейлача кёбле
Арбала джюклетедиле,
Арыдым деб да айтмай
Болур арыгъан.

Лейла уа этеди
Кече сайын кьолкъаб.
Лейла кечеле бла
Тигеди тонла:

«Джигит урушчу,
Бу саугъамды санга,
Хорла, джаным, ансы,
Хорла!»

Тирменчик а, арбача
Къаты дынгырдайды —

Бурады, бурады,
Бурады Къаблан.

Бу тохтаб, Ачемез
Нартюхден толтурады.
Бюртюгю да аджашмай
Джыйылады акъгъан.

IV.

Ашлыкъ адаргыды,
Ашлыкъ багъалыды.
Кёб ачха
Изленеди пудха.

Лейла джарманы
Ахырын элегенди,
Ахырын
Ол асханды отха.

Да къайнайды чоюн,
Боркъулдайды чоюн,
Юсюне салынган
Саханны кёлтюре.

Лейлагъа юйюнде —
Урушдача къыйын.

Таукеллик, джигерлик —
Лейланы кёлюнде.

Джашларын тойдуруб,
Тилегин да айта,
Башларын да сылай,
Джукълатды да кьобду.

«Бюгюн — бар, тамбла —
джонъ,
Бюгюн — токъ, тамбла — ач.
Джукъ тюшюрмей кьойсам,
Джарсырла», — деб кьоркъду.

Къатапа чепкенин
Чыгъарды кюбюрден.
Кёз алдай джылтырайды
Аны окъасы.

Къыз болуб, тойлагъа
Къошулгъан кюнюнде
Саугъагъа деб бергенди
Аны анасы.

Атасы тюймени
Тутдургъанды анга.
Ийилген алтынданды —
Майна кьолунда.

Къарнашы — кямарны,
Сюйгени — джюрегин.
Джюрюгенди Лейла
Насыбны джолунда.

Къууанчын къазауат
Сыйырды. Насыбын а
Аулакъда къаралгъан
Джалыннга бѐледи.

Чепкенин бир челек
Нартюххе берирге деб,
Ахсыннган да этиб,
Сагъышлы тебреди:

«Онгсузум, кѐзюме
Мугур къарама ансы,
Чыдарма мен
Бютеу джарсыулагъа.

Онгсузуму, къадар,
Марама ансы,
Чыдарма мен
Бютеу джарсыулагъа»...

Алай бла ана,
Къабчыкъны къуру кьоймай,

Джюреги хош болуб,
Къоратды кечени.

Къаты джунълагъан
Джашчыкъла эсгералмай
Къалдыла ананы
Ишине нетгенин.

Тирменчик а зртденбла
Арбалай дынгырдайды —
Бурады, бурады,
Бурады Къаблан.

Бу тохтаб, Ачемез
Нартюхден толтурады.
Бюртюгю да аджашмай
Джыйылады акъгъан.

— Ання кийимин сатыб...
Сен а тегесе.

— Тохта, Къаблан, джыямз,
Джыяма, тохта!

Бирчин бурайым,
Къаблан, сен терлегенсе,
— Гитчечиксе, огъай,
Отун сал сен отха!

V.

Тырнъ деб эшик
Ачылды да, киргенди
Эниси да танымагъан
Ала кёзлю къыз.

Ол ариу оюнчанъ
Кёгюрчюн келтиргенди.
Сорады:
— Къайдады
Атагъыз-анагъыз?

— Аття къазауат
Этерге деб кетгенди.
Анния къайтырыкъды
Ишден ингирде.

— Ма бу кёгюрчюн
Ариучукъду, кёресиз,
Болмазмысыз алыб,
Нартюхчюк берирге?

Къаблан, Ачемез
Къарашадыла, сора:
— Курушка бла бир? —
Деб сорады бири.

Алыб, кѳууанадыла.
Кесекден тынгысыз
Этеди ингирде
Ананы келири.

Бешикде Айшатчыкъ,
Кѳгюрчюн бла ойнамай:
«Баппу!» — деб джылай,
Джерге хайда атды.

Анасы Айшатны
Кѳгюрчюн баласын,
Майнама,
Келтирди да сатды.

Джастыкъ тюбуне
Салыб джашырадыла.
Лейла ашхамда келгенлей а —
Тынгылау:

«Этгенбиз терслик.
Сормай-ормай алгъанбыз.
Къайдан табхын энди
Айтыргъа бир сылтау?»

— Бир зат айтайыкъ,
Урушмазмыса, ання?

— Аття сау келсин, шо
Урушмазмыса, айт!

Бу сёзле Лейланы
Къайгъысын ёсдюредиле:
«Не хата этдиле
Джалбарырча былай?

Бутлары кыйылыб,
Олтуруб шиндикге,
Лейла джашлагъа
Сагъышлы къарады.

Сабийле джукъарыб,
Кёзлери — теренде.
Джюрегин такъырлыкъ
Бу джол бек тарады.

— Урушмам, джанларым!
Урушмам, балала!
Айтыгъыз, неди
Сизни къоркъутхан? —

Деб джууаб сакълады.
Ачемез а чабыб,
Джастыкъны аудуруб,
Алды нёгюрчюн суратны
Орундукъдан.

— Къайдан чыкъды ол? —
Деб соргъанды Лейла,
Урлагъан болурламы
Деб келиб кёлюне.

— Курушна нартюх бердик...—
Дейди Къаблан.
Кёзюнде джыламукъ
Кёрюне.

Къазауат чыкъгъанлы
Былагъа оюнчакъ
Алынмай турду деб
Сынгсыгъанды ана.

Ненча джай, ненча кыыш
Алгъасаб джашадыкъ,
Джюренке да джана,
Аулакъла да джана!

Джашларын кёйнуна
Ол кыысханды къаты,
Бетлерин-бетлерин
Ол этгенди уппа.

— Балала, мен сизге,
Ма кёрюсюз, алырма

Сейир-тамаша
Кёб гонна...

Тирменчик джангыдан
Арбалай дынгырдайды —
Бурады, бурады,
Бурады Къаблан.

Бу тохтаб, Ачемез
Нартюхден толтурады.
Бюртюгю да аджашмай
Джыйылады акъгъан...

VI

Андан бери — кёб джыл,
Андан бери — кёб джол,
Андан бери — кёб ашхылыкъ.
Ачемез да — уллу,
Айшатчыкъ да — Айшат,
Заманны аязы да — джылы.

Тирменчик а, тот басыб,
Ненча джылны
Киши да эс бёлмей
Джатды кыйырма!

Ишге кечикдим деб
Ожайчыкъ ашыгыб,
Тракторум деб
Олтургъанды анга.

— Юсюнг кир болду,
Ёрге тур, ёрге тур!
— Огъай, ишлеген
Этерикме мен, папа!

Тракторум, тракторум,
Тыр-тыр-тыр-тыр!...
Огъай, ишлеген
Этерикме мен, папа!

Ма была ючюн сау кел,
Игилик бла джарыт
Айрыдан ёзеннге
Къанатын узатхан танг!

Кюч алады сенден
Хар бир джан тамырым,
Дунияны джукъудан
Джашаугъа уятхан танг.

БАШЛАРЫ

- 5 Туугъан джуртум
- 7 Тенглик
- 10 Къасайланы Осман
- 12 Тауладан дунягъа
- 14 Къулийланы Къайсыннга
- 16 Тюненеден бююннге
- 18 Къобанны ауазы
- 20 Адамны ёмюрю
- 23 Как чоюнчукъ
- 25 Джолоучулукъ
- 26 Джылы сёз
- 27 Келликлеге
- 30 Отубуз
- 32 Бол джыргъа къонакъбая
- 33 Тенг — сени билегинг
- 35 «Ёмюрню сау тёртден бирин...»
- 36 Тенглигбиз
- 37 Сыйлы ышанла

- 38 Чегет тюзде
39 «Джигитлени бере келти...»
40 Гугурукгу
41 Дюккюч
42 Палах мени юйчюгюмю таныйды
43 «Не суйсент да айт манга...»
44 Къол тирман

Байчоров Сослан

НАШ ОГОНЬ

С т и х и

На карачаевском языке

Редактор А. И. Кубанов

Художник Б. М. Узденов

Художественный редактор М. П. Бертник

Технический редактор Э. Т. Агирбова

Корректор К. А. Салпагарова

* * *

Сдано в набор 14-XII-1972 г.

Подписано в печать 29-V-1973 г.

Формат 84x108^{1/16}. Физ. п. л. 1.

Усл. печ. л. 1,68. Уч.-изд. л. 1,6.

Заказ № 6121. Тираж 1500 экз.

БУ 02587. Цена 16 коп.

Карачаево-Черкесское отделение
Ставропольского книжного издательства,
г. Черкесск, пл. Кирова, Дом печати.
Карачаево-Черкесская областная типография,
г. Черкесск, ул. Первомайская, 47.

Б 0743—070
М 159(03)—73 —70—73

16 К.

